

VLIV ÚSPORNÝCH OPATŘENÍ NA EKONOMIKU VÝROBY ŘEPKY

L. Bervidová

katedra zemědělské ekonomiky, PEF

Vysoká škola zemědělská, 165 21 Praha 6 - Suchbát

Anotace:

Výrazný vzestup cen vstupů do zemědělské výroby při pomalu rostoucích cenách zemědělské produkce nutí zemědělské podniky hledat různé cesty k úsporám nákladů. To platí nejen pro zemědělství jako celek, ale i pro výrobu řepky. Rozhodující úspory spočívají v omezování dávek hnojiv a chemických ochranných prostředků. Tím jsou sice docilovány nižší náklady v přepočtu na 1 ha, ale současně klesají ha-výnosy řepky. Náklady v přepočtu na 1 tunu vyrobené produkce se tak zvyšují a rentabilita výroby klesá.

Summary:

The input prices increase very rapidly but the prices of agricultural products increase very slowly. It means that agriculture farms have to find various ways of cost economies. These features are valid also in rape production. They can cut costs through reducing agricultural chemicals. It causes reducing costs per hectare but in the same time lowering of hectare production. It leads to higher costs per 1 ton of production and lowering of profitability.

Klíčová slova:

Řepka, ha-výnos, náklady, úsporná opatření, rentabilita.

Key words:

rape, hectare production, economical measure, profitability

Uplatňování zásad ekonomické reformy v zemědělství na principu minimálních zásahů státu přivedlo tento sektor národního hospodářství do hluboké krize. Zatímco v r. 1989 dosáhlo zemědělství zisku ve výši 10,7 mld. korun, za léta 1991 - 1992 byla vykázána ztráta ve výši 22 mld. korun. Ztráta se očekává rovněž v r. 1993, a to ve výši cca 7,7 mld. korun.

Tato situace byla vyvolána především výrazným růstem cen vstupů na straně jedné a pouze mírným zvýšením cen zemědělské produkce na straně druhé. V 1. čtvrtletí r. 1993 ve srovnání se stejným obdobím roku 1989 vzrostly ceny vstupů do zemědělství v průměru cca o 115 %.

Největší nárůst byl zaznamenán u pohonných hmot a mazadel (cca 300 %), paliv a energie (cca o 200 %), přípravků na ochranu rostlin a náhradních dílů (cca o 150 %), průmyslových hnojiv o více než 100 %. Naproti tomu ceny zemědělské produkce se v tomto období zvýšily v průměru

cca o 30 %. Zemědělství výrobci tak na jedné straně pod monopolním tlakem dodavatelů nakupují drahé výrobní vstupy a na druhé straně pod monopolním tlakem odběratelů prodávají svoji produkci za ceny nízké. Tato skutečnost má za následek tendenci k růstu nákladů na zemědělskou výrobu a při nízkých tržbách znamená nízkou rentabilitu, respektive ztrátovost zemědělské výroby. V konečném důsledku tento stav vede k tomu, že 80 % zemědělských podniků hospodaří se ztrátou, a to přes nejrůznější úsporná opatření. Zemědělství je svým způsobem v současné době zvláštním odvětvím našeho národního hospodářství. Náklady v absolutním vyjádření klesají, produktivita práce roste, mzdy patří k nejnižším v národním hospodářství a efektivnost výroby přesto klesá.

Pud sebezáchovy nutí zemědělce k omezování vstupů do zemědělské výroby, což s sebou sice nese určitou minimalizaci nákladů, ale zároveň má za následek pokles ha-výnosů plodin a snižování užitkovosti hospodářských zvířat. Jen např. spotřeba průmyslových hnojiv poklesla z 233,7 kg čistých živin na hektar zemědělské půdy v r. 1989 na 70,9 kg v r. 1992. Výnosový potenciál obdělávané půdy, pěstovaných plodin a chovaných zvířat je tedy využíván extenzivně a tedy neefektivně. Tuto obecnou tezi lze dokumentovat na výrobě řepky ozimé.

1. Vývoj ukazatelů ekonomiky výroby řepky

Za hlavní ukazatele ekonomiky výroby řepky lze považovat dosaženou úroveň ha-výnosu, nákladovosti a rentability výroby. Jak vyplývá z tab. č. 1, dochází po r. 1989, tj. v období uplatňování ekonomické reformy, k poklesu ha-výnosu řepky. Náklady v přepočtu na 1 ha se ve sledovaném období přes vpředu uvedený nárůst cen vstupů do zemědělství v důsledku úsporných opatření (především ve spotřebě agrochemikálií) významně nezměnily. Přesto - v důsledku poklesu ha-výnosu - se náklady v přepočtu na 1 tunu výrazně zvýšily, což má za následek pokles rentability výroby.

Ukazatele ekonomiky výroby řepky

Tab. č. 1

Ukazatel	1989	1991	1992
ha-výnos (t)	3,31	2,72	2,23
VN hlavního výrobku (Kčs.ha ⁻¹)	11 384	10 695	10 833
VN hlavního výrobku (Kčs.t ⁻¹)	3 439	3 926	5 020
Zisk z realizace (Kčs.ha. ⁻¹)	2 766	1 478	922
Míra rentability (%)	24,3	13,8	8,2

Vysvětlivky:

VN = vlastní náklady

1989 - údaje za zem. družstva v Systému výroby řepky (SVŘ)
v bramborářské oblasti

1991, 1992 - údaje z výběrového šetření členských podniků

v SVŘ

2. Vliv úsporných opatření na ekonomiku výroby řepky

Snaha zemědělských podniků minimalizovat ztráty a nezadlužit se vede k omezování vstupů do zemědělské výroby. Minimalizují se dávky hnojiv, chemických ochranných prostředků, omezují se investice, snižují stavy pracovních sil, omezuje se pojištění úrody, je snaha o spojování pracovních operací. Některé jevy lze označit za pozitivní, jiné za negativní. Omezování např. dávek živin do půdy nemůže mít trvalý charakter a nutně se musí projevit v bonitě zemědělské půdy. Stejně tak omezování investiční aktivity vede ke stárnutí strojního parku se všemi negativními jevy s tím spojenými. Svým způsobem vynucená úsporná opatření sice snižují vynaložené náklady, ale vedou k poklesu ha-výnosu a masy zisku z 1 ha (viz tab. č. 2).

Rentabilita výroby klesá.

Ukazatele ekonomiky výroby řepky v závislosti na ha-výnosu

Tab. č. 2

Ukazatel (ě skupiny) ha-výnos (t)

1,00-2,00 2,01-3,00 3,01-3,25

ha-výnos (tuny) 1,52 2,41 3,14

VN hl.výrobku (Kčs.ha⁻¹) 9 163 9 663 13 201

VN hl.výrobku (Kčs.t⁻¹) 6 032 4 016 4 203

Zisk z realizace (Kčs.ha⁻¹) 196 1 584 2 628

míra rentability (%) 2,14 16,39 19,91

VN = vlastní náklady hlavního výrobku r. 1992

Vliv úsporných opatření na ekonomiku výroby řepky lze posuzovat z rozboru struktury vlastních nákladů při různé úrovni ha-výnosu (viz tab. č. 3).

Struktura vlastních nákladů na výrobu řepky v závislosti na ha-výnosu (Kčs na 1 ha)

Tab. č. 3

Nákladový druh ha-výnos (t) 1,00-2,00 2,01-3,00 3,01-3,25

Nakupovaná osiva 123 74 46

Osiva vlastní 2 3 0

Nakupovaná hnojiva 1 623 1 987 3 173

Hnojiva vlastní 598 450 1 070

Ostatní materiál celkem 1 277 1 111 1 821

-z toho chem.ochr.prostř. 1 244 972 1 794

Ostatní výrobky 7 24 17

Mzdy celkem 181 154 164

Opravy, udržování 0 0 18
Odpisy 0 0 61
Ostatní přímé náklady:
- prvotní 1 210 1 379 2 175
-z toho:agrochem.výkony 371 225 671
pojistné 326 397 674
- druhotné 2 193 1 795 2 206
Režie výrobní 1 452 2 195 1 828
Režie správní 578 493 506

VN bez cen.úpravy celkem 9 244 9 665 13 085

Na první pohled je zřejmé, že výrazné rozdíly jsou v nákladech na hnojiva a chemické ochranné prostředky. Potvrzuje se tak známé pravidlo, že výnosnost plodin je při dodržení agrotechnických zásad dána úrovní jejich výživy a ochrany. Dostatečná výživa rostlin může částečně eliminovat i nepříznivé klimatické podmínky a zmírnit jejich vliv na dosahovaný ha-výnos.

Další výrazné úspory jsou patrné v nákladech na pojištění úrody. Není tedy v dostatečné míře řešena rizikovost zemědělské výroby. Ve většině ostatních nákladových položek jsou rozdíly nevýznamné. Zvlášť je třeba si povšimnout nepatrného rozdílu u ostatních nákladů přímých druhotných, které jsou vynakládány na všechny operace spojené s pěstováním a sklizní řepky. Jde v podstatě o fixní náklady, které jsou co do velikosti obdobné při nízkém i vysokém ha-výnosu.

Závěrem lze konstatovat, že ne všechny úspory jsou ekonomické. Budeme-li šetřit na nesprávném místě, nemůžeme očekávat výrazný efekt. Toto neplatí jen pro řepku, ale pro celé národní hospodářství.